خوێندنەوەکەی (جومعە کانی لەلەیی) بۆ زۆربای ئێرانی و سەرنجێکی کورت.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بێگومان نووسین ، بە تایبەتیش ئەگەر ڕەخنە و لێکۆڵینەوەی ئەدەبی بێت لە بارەی دەقێك، پێویستی بە پاشخانێکی ڕۆشنبیری گەورە هەیە. چونکە ئەرکی نووسەر لێرەدا، وێرای ئەوەی ڕەخنەکردن و شرۆڤەکردنی ناوەڕۆکی دەقەکەیە، هاوکات وردبینیشە. بۆ ئەوەی خودی نووسەرەکە خۆی نەکەوێتە هەڵەوە. بۆیە بڕوام وایە، هیچ ژانرێك هێندەی لێکۆلینەوە لە دەقی ئەدەبی، بەرپرسیاریەتی نییە. چونکە بچووکترین هەڵە و کەمترین زانیاریی، دەبێتە هۆی بە هەڵە تێگەیاندنی خوێنەر. ئاسایە نووسەرێك لە نووسینێکی خۆیدا، چەندین هەڵەی بابەتی و مێژوویی و زمانەوانی بکات، بەڵام ئەوە ئاسایی نییە، کە ئەوەی ئەو هەڵانە بۆ نووسەر ڕاست دەکاتەوە، خۆی بکەوێتە هەڵەوە. هەموو دەقێکی ئەدەبی دەشێ زۆرتر لە خوێندنەوەیەك هەڵبگرێت و هەموو خوێندنەوەیەکیش جیاواز دەکەوێتەوە لە یەکتری. بۆیە ئاسایە دنیابینی خوێنەرێك لە بارەی دەقێکەوە، لە دنیابینی و خوێندنەوەی خوێنەرێکی تر نەچێت. بەڵام ئەوەی لێرەدا گرنگە، چۆنیەتی خوێندنەوەی دەقەکەیە کە پێویستی بە وردبوونەوە و ڕامان هەیە، بۆ ئەوەی ئەگەر نووسەر لە شوێنێك هەڵەیەکی کردبێت، خوێنەرو ڕەخنەگر دەست نیشانی بکات. زۆر جار لە پەراوێزی ئەو هەڵانەوە، خوێنەر خۆی دەکەوێتەوە هەڵە و بە دیدگایەکی هەڵە، لە مانای دەق و وشەکان دەگات. واتا لە بری ئەوەی هەڵەکانی نووسەر ڕاست بکاتەوە، بە پێچەوانەوە ئەوەی ئەو دەینووسێت هەڵەیە. لەو ڕوانگەیەوە، کاتێ وتاری (خوێندنەوەیەکی کورت بۆ ڕۆمانی زۆربای ئێرانیم)خوێندەوە کە(جومعە کانی لەلەیی) نووسیویەتی و لە والی تایبەتی برای وەرگێڕ(شەفیقی حاجی خدر) و هەروەها (ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ)ش بڵاو بۆتەوە، بە پێویستم زانی وەك خوێنەرێك کە ئەو ڕۆمانەم بە وردی خوێندۆتەوە، چەند سەرنجێك بنووسم و بە مەبەستی ڕوونکردنەوەی زیاترو دەرخستنی ئەو هەڵانەش کە نووسەر تێی کەوتووە. بە تایبەتیش لە بارەی وەرگێڕان و زمان، کە وردەکاریەکی زۆری دەوێت. ئەوانیش:_

- نووسەر نووسیویەتی:(سەگە تۆڕییەکان وشەیەکی نوێیە و داهێنانی وەرگێڕی ڕۆمانەکەیە). بەڵام بە پێچەوانەوە، ئەم وشەیە نە نوێیە نە داهێنان، بەڵکو زۆر باویشە، ئەگەر نووسەر گوێبیستی نەبووبێت ئەمە شتێکی ترە. ئێستاش لە ڕواندزو دەروبەری و ناوچەی باڵەکایەتیش، سەگی تۆڕی بەکار دێت بۆ سەگی بێ خاوەن. تەنانەت زۆر جار دەڵێن: (وەك سەگ تۆڕی بووە و بە ماڵ ناکەوێتەوە).

*نووسەر نووسیویەتی:_ (دەلینگی شەڕواڵ لە دوو لینگ پێکهاتووە).بە پێچەوانەوە، دەلینگ بە شێکە لە شەرواڵ و شەرواڵ لە دوو لینگ پێکهاتووە، نەك ئەوەی دەلینگ لە دوو لینگ پێکهاتبێت وەك ئەوەی ئەو نووسیویەتی.

- نووسەر نووسیویەتی:_(داپیرە پیرەکە هەڵەیە یەك پیر بەسە). مەرج نییە هەرکەسێك داپیرە بێت ئیدی زۆر پیر بێت. چونکە ئێستا بە هۆی هاوسەرگیریی لە تەمەنێکی بچووکەوە، داپیرە هەیە نەگەیشتۆتە پەنجا ساڵیش، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە ئەوەی وەرگێڕ نووسیویەتی دروستە و بابەتیترە. چونکە جەخت کردنەوەیە لە تەمەنی داپیرە، کە کەسێکی زۆر پیربووە.
- نووسەر نووسیویەتی:_(هەنگاو هاوێشتن لە بری قەدەم لێدان بنووسێت). قەدەم لێدانیش ئاساییە و هیچ لە مانای ڕستەکە ناگۆڕێت.
- نووسەر نووسیویەتی:(خوێنەر دەزانێت مار چییە، بەڵام نازانێت مر چییە و ئەمە لە سەر وەزنی خانوو مانووە). مارو مر، دەستەواژەیەکە لە ناوچەکانی ئێمە بەکاردێت و ئاساییە. بە تایبەتیش کە وەرگێڕی ڕۆمانەکە، خۆی کوڕی باڵەکایەتییە و زمانزان و وەرگێڕێکی وردوو بە توانا و بە ئاگاشە. هاوکات(مر) مانای هەیە، نەك وەك ئەوەی نووسەری وتارەکە بە بێ مانا لەو وشەیە گەیشتووە. مر بە مانای(مەل) بۆ نموونە:(مر+یشك) واتا(مەلی وشکایی).(مراوی) واتا(مەلی ئاوی).
- نووسەر نووسیویەتی:(لە هیچ شێوەزارێکی کوردیدا، زەوەند بۆ نەوە بە کار نایەت). نازانم نووسەری وتارەکە، لە بارەی شێوەزاری ڕواندزییان زانیاریی هەیە یان نا؟ چونکە لە ڕواندز و دەوروبەری دەگوترێت:(عە شیرەتێکی زۆرو زەوەندن، بنەماڵەیەکی زۆرو زەوەندن).
- نووسەر نووسیویەتی:(وشەی بردە برد هەڵەیە و دەبوو پرتە پرت بایە). بەڵام بەکار هێنانی ئەم وشەیە، هیچ هەڵە نییە و بردە بردیش هەمان مانای هەیە. پرتە پرت، لە لای ئێمە هەر

تەنها بە بێ‌لە نایەت، بەڵکو بەو چرایە کزە دەگوترێت، کە هی لامپاو فانۆسە و جارجارە دەجوولێتەوە و لە سەرو بەندی کوژانەوەی دایە و دەڵێین: (پرتە پرتیەتی).

- نووسەر نووسیویەتی:(پاشگری بوونی بۆ ڕستەی، وەك نیشانەی باشبوونی خۆی سەری لە قاند پێویست نەبوو). لێرەدا، ئەو پاشگرە وەك جەختکردنەوە لە زۆرباشبوون بەکار هاتووە. چونکە(باشباشتر_باشترین) هەیە و هەر یەکەشیان ئاماژەن بۆ دۆخێکی دیاریکراو، بۆیە هیچ هەڵە نییە لە ڕستەکەدا.
- نووسەر نووسیویەتی:_(وشەی دەنازی بە بۆ هێ کراوەتە دەزانی) بەڵام ئەم وشەیە دەزانییە نەك دەنازی. چونکە لە ڕۆمانەکەدا هاتووە (ئەو ئافرەتێك بوو بەخۆی شاناز بوو، بە خۆیشی دەزانی کە لە بنەماڵەیەکی خانەدانە) سەرنج لە ڕستەکە بدەن، وشەکە لە سیاقی ڕستەکەدا بەکارهاتووە و مانا دەگەیەنێت.
- نووسەر نووسیویەتی:(لە لاپەڕە 236دا وشەی مەحکەمی بەکار هێناوە، کە نەگونجاوە لەگەڵ مانای ڕستەکە). بۆوام وایە، نووسەری وتارەکە ورد نەبووە لە خوێندنەوەی ڕستەکە. چونکە ڕستەکە دەڵێت:(ئاخر لە نێو دیوارە مەحکەم و درێژەکانیدا هەمیشە هەستم بەوە دەکرد پارێزراوترم). مەحکەم لەم ڕستەیەدا زۆر گونجاوە. چونکە بە مانای دیواری پتەو دێت. نووسەر واتێگەیشتووە، لە ڕستەکەدا بە مانای ترس دێت. لاپەڕەکەش235 نەك 236 وەك ئەوەی ئەو نووسیویەتی.
- نووسەر نووسیویەتی:_(وشەی ئەکرەم لە زمانی کوردی بۆ ژن بەکار نایەت بۆیە دەبوو بیکوردێنی). کارەکتەرەکە ئەکرەمە جونە، نەك ئەکرەم بە تەنیا، ئەگەر تەنیا ئەکرەم بوایە، ڕەنگە وابوایە.
- نووسەرنووسیویەتی:_(مەبادا هەڵەیە و دەبوو بنووسێت نەبادا). بەڵام زۆرجاریش مەبادا بەکاردێت.
- نووسەرنووسیویەتی:(لاپەڕە 258 مەحکەمی بۆ دۆستایەتی بەکار هێناوە). ئەمەشیان هیچ هەڵەیەکی تێدانییە. چونکە لە ڕستەکەدا هاتووە:(من ڕایەڵەی دۆستایەتییەکی مەحکەمم ڕاچاندبوو) واتا نە وشەکە و نە ڕستەکەش، ناڕوونییەکییان نییە لە گەیاندنی واتادا.

دواجار دەڵێم، گرنگە نووسەران لە بەراوردکردنی دەقێکی وەرگێڕدراودا، کۆپی دەقەکەشیان لابێت ئەو کات سەرنج و تێبینی بنووسن. نووسەری وتارەکە خۆی دەڵێت دەقە ئەسڵیەکەی نەبینیوە، ئیدی نازانم چۆن لە خۆیەوە ماناو ناوەڕۆك دەداتە

پاڵ وشه و واتاکان.

سەدیق سەعید ڕواندزی

ڕواندز

تشرینی دووەمی 2020